

1. Управление развитием туризма в регионе. Опыт реализации Стратегии Республики Карелии / [Ин-т экономики КарНЦ РАН ; под общей ред. Ю. В. Савельева, О. В. Толстогузова]. — Петрозаводск : Изд-во КарНЦ РАН, 2008. — 141 с.
2. Литвак А. И. Интегральная оценка туристско-рекреационного потенциала региона (на примере Кемеровской области) : автореф. дис. на соиск. уч. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 „Экономика и управление народным хозяйством: региональная экономика; рекреация и туризм” / А. И. Литвак. — Кемерово, 2010. — 26 с.
3. Столяров С. А. Рынок медицинских услуг: некоторые его характеристики, проблемы и аспекты управления / С. А. Столяров. — [3-е изд., испр. и дополн.]. — Барнаул : Аз Бука, 2005. — 269 с.
4. Джангиров А. П. Сервис-экономический потенциал рынка оздоровительного туризма: автореф. дис. на соиск. уч. степени д-ра экон. наук : спец. 08.00.05 „Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – сфера услуг; рекреация и туризм)” / А. П. Джангиров. — Кисловодск, 2011. — 46 с.
5. Джангиров А. П. Экономический эффект оздоровительного туризма [Электронный ресурс] / А. П. Джангиров // Управление экономическими системами. — 2011. — № 11. — Режим доступа : <http://uecs.ru/uecs-35-352011/item/759-2011-11-07-06-51-11>.
6. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації : монографія / І. М. Вахович. — Луцьк : Надстир'я, 2007. — 496 с.
7. Гавура В. О. Інструментарій оцінки конкурентоспроможності регіонів [Електронний ресурс] / В. О. Гавура // Економічний форум. — 2011. — № 4. — Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/Portal/soc_gum/ekfor/2011_4/11%D0%B1.pdf.

УДК 338.2:008

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ: НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ ТА ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Переверзева А.В., к.е.н., асистент

Запорізький національний університет

У статті досліджується поняття «економічна культура» та особливості її формування на всіх рівнях функціонування економіки в сучасних умовах. Проаналізовано проблеми формування економічної культури в Україні під впливом світових глобалізаційних процесів. Обґрунтовано необхідність пошуку нових сучасних підходів до формування відповідного економічного мислення та норм поведінки, які характеризують сучасний рівень економічної культури.

Ключеві слова: глобалізація, економічна культура, економічне мислення, ментальність, національні реалії, світові процеси, середовище.

Переверзева А.В. ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ: НАЦИОНАЛЬНЫЕ РЕАЛИИ И ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОСТИ / Запорожский национальный университет, Украина

В статье исследуется понятие «экономическая культура» и особенности ее формирования на всех уровнях функционирования экономики в современных условиях. Проанализированы проблемы формирования экономической культуры в Украине под влиянием мировых глобализационных процессов. Обоснована необходимость поиска новых современных подходов к формированию соответствующего экономического мышления и норм поведения, которые характеризуют современный уровень экономической культуры.

Ключевые слова: глобализация, экономическая культура, экономическое мышление, ментальность, национальные реалии, мировые процессы, среда.

Pereverzieva A.V. FORMATION OF ECONOMIC CULTURE: NATIONAL REALITIES AND CHALLENGES OF THE MODERN WORLD / Zaporizhzhya national university, Ukraine

In the article is researched the concept of «economic culture» and the peculiarities of its formation at all levels of the functioning of the economy in modern conditions. There is analyzed the problems of formation of economic culture in Ukraine under the influence of globalization processes. There is justified the necessity of search of new modern approaches to the formation of the relevant economic thinking and behaviour norms, which characterize the current level of economic.

Key words: globalization, economic culture, economic thinking, mentality, national realities, global processes, environment.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні економічні реалії свідчать про те, що національна економіка, в цілому, і діяльність економічних суб'єктів, зокрема, значною мірою ґрунтуються на цінностях, якими людина керується у своїх діях. В умовах динамічного економічного розвитку свідомість не завжди здатна раціонально оцінювати ситуацію, а мораль є тим «компасом», який спрямовує кожну людину та суспільство в цілому. Економічна культура формується протягом тривалого часу на основі існуючих традицій господарювання, цінностей, норм. Слід зазначити, без формування економічного мислення, яке є підґрунтям для економічної культури, неможливо досягти значних конкурентних переваг та забезпечити якісний розвиток економіки. Адже саме це визначає, які можливості щодо адаптації до умов, які досить швидко змінюються під впливом сучасних глобалізаційних процесів, має національна економіка. Від формування адекватної господарської культури залежить, чи буде Україна мати прогресивні соціальні та економічні перетворення, чи, навпаки – уповільнювати економічний, духовний розвитку суспільства.

Формування економічної культури нації залежить від з менталітету людей, їхньої психології й здатності сприймати новизну, що особливо важливо в умовах глобалізації, адже глобалізаційні процеси безальтернативні: країни не мають можливості вибору і є залученими до цих тенденцій. Провідну роль у цьому процесі відіграє держава, яка повинна створити такі правила гри, які були б адекватні викликам сучасності. Адже відсутність зусиль держави, спрямованих на формування відповідного мислення щодо економічної поведінки, свідчить про неефективність існуючої економічної культури і необхідність вдосконалення сформованих цінностей, мотивів, норм, зразків економічної поведінки; стереотипів споживання; норм соціальної взаємодії; ставлення до праці та багатства; сприйняття зарубіжного досвіду, сприйняття та адаптація до світових тенденцій.

Упродовж усієї історії людства одним із найважливіших показників успішності країни є раціональне економічне мислення. В умовах постіндустріального суспільства його значення зростає. Тому потребує більш глибокого дослідження національна економічна культура, пошук «слабких» і «сильних» сторін», розробка на цій основі напрямів її вдосконалення забезпечення належного рівня розвитку України. Адже, маючи такий міцний та потужний природно-ресурсний, матеріальний, духовний потенціал, наша країна значно відстає від провідних країн світу. Ця проблема особливо загострилась в умовах обмеженості ресурсів та безмежності потреб людства. Отже, виникає необхідність формування адекватної економічної культури, яка здатна забезпечити сталий розвиток країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сьогодення вимагає від людства формування імунітету до негативного впливу, як внутрішніх, так і зовнішніх суперечностей, та використання позитивного досвіду для визначення напрямку руху економіки й формування відповідної господарської культури. Безумовно, важливе значення має формування не матеріального, а морального імунітету, створення економічної культури особистості як культури ринкових взаємовідносин між людьми, між людьми і підприємством, між людьми і державою, між підприємствами і державою. Підвищення економічної культури нації потребує ефективного комплексного підходу. За сучасних умов визначальним є сприйняття змін як таких, швидке реагування на них, тому основною є здатність швидко адаптуватися до нових економічних реалій.

Інтерес до проблем економічної культури виявляли як вчені різних шкіл і течій, так і різних наукових напрямків: соціологи, економісти, психологи. Окремі аспекти економічної культури розглядалися в роботах Ф. Герцберга, Д. Мак-Клееланда, А. Маслоу, Т. Петера, П. Печчеї, Р. Рюттинґера, А. Сміта, Ф. Хайска, П. Хайне [1-7].

Також проблеми економічної культури знайшли своє відображення в працях російських вчених Т. Заславської, Ю. Латова, Н. Латової, Т. Вуколова, Р. Ривкіної, В. Радаєва [8-10].

Дослідженню цієї проблематики значну увагу приділено в наукових розробках українських науковців О. Амоша, Л. Бесчасного, В. Богині, А. Гальчинського, В. Гейця, В. Гришкіна, Н. Дєєвої, Ю. Зайцева, С. Мочерного, О. Новікова, Г. Пилипенко, М. Чумаченко, А. Чухно, Л. Федулової [11-14]. Як правило, автори розглядають економічну культуру в її загальному розумінні. Значно менше уваги приділено системному аналізу й теоретичним узагальненням щодо економічної культури української нації та її ролі в розвитку економіки, які б стали підґрунтям та заклали теоретичні основи формування економічної культури з метою розвитку національної економіки та вирішення соціальних проблем суспільства.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження питань, пов'язаних з формуванням економічної культури; проаналізувати проблеми формування економічної культури в Україні під впливом світових глобалізаційних процесів обґрунтувати необхідність; обґрунтувати необхідність пошуку нових сучасних підходів до формування відповідного економічного мислення та норм поведінки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

«Економічна культура» є однією з центральних категорій, за допомогою якої досліджується соціальна складова економіки. Під економічною культурою розуміють сукупність цінностей і норм, які є регуляторами економічної поведінки людей і відіграють роль пам'яті суспільства економічного розвитку.

Економічна культура є складовою та істотною частиною загальної культури. Вчені по-різному визначають її сутність. Однак усі ці визначення зводяться до того, що економічну культуру можна розглядати, як і політичну, у вузькому і широкому розумінні слова.

Економічна культура в широкому розумінні – це сукупність створених суспільством матеріальних і духовних коштів виробничої діяльності: машини, споруди, міста, дороги і т. ін.; економічні знання, вміння, навички, способи і форми спілкування людей, економічний інтелект.

Економічна культура у вузькому розумінні – це типовий спосіб економічного мислення і діяльності народу, групи, індивідів. Із його допомогою люди адаптуються до конкретних соціально-економічних умов свого існування. В економічну культуру включається також сукупність економічних інтересів, цінностей, норм, правил, умінь і навичок, які є регуляторами економічної поведінки. Іншими словами, економічна культура складається з поведінкових стереотипів і економічних знань.

Отже, економічна культура являє собою той інструмент, за допомогою якого люди можуть спілкуватися між собою в процесі економічної діяльності та поведінки і відповідно розуміти сутність економічних явищ і процесів, що відбуваються в даному суспільстві і у всьому світі.

Сучасна економічна культура багато в чому збігається з цивілізованістю, соціальністю суспільства. У ній головна роль відводиться інтересам осіб і груп людей. Традиційні «ідоли» економічного розвитку (прибуток, кількісне зростання) замінюються більш людськими цілями.

Сьогоднішній тип ринкової і тим більш соціально орієнтованої економіки оцінюється вже з інших позицій – як «стурбований», «розуміє», «розумний», «доцільний», «корисний», все більше відповідає інтересам кожної людини. Нині закладаються основи нової економічної культури: створення в суспільстві умов, що забезпечують необхідні соціальні орієнтації поведінки суб'єктів господарювання в цілому та окремо – поведінки осіб, що приймають рішення; підтримка мобільного системи зв'язку та інформації; вдосконалення реклами; організація діяльності економічних і фінансових інститутів (бірж, банків, страхових товариств, аудиторських служб) і т. ін.

Усе це повинно привести до створення суспільства, у якому різноманітність потреб людей, диференціація їх інтересів – запорука розвитку всього соціуму, умова його вдосконалення. Особливостями такого суспільства будуть багатоваріантність вибору економічних рішень, які ґрунтуються на задоволенні плюралізму інтересів, мотивів різних суб'єктів економічної діяльності, а також урахування безлічі факторів і об'єктивних умов: економічних, соціальних, економіко-психологічних, технічних.

Як складне явище економічна культура може розглядатися в трьох аспектах:

- теоретичному, як освоєння економічної теорії та відповідних їй наукових понять;
- практичному, як прищеплення певних навичок економічної поведінки;
- етичному, як оволодіння системою цінностей і моральних норм, адекватних тієї або іншої економічної системи.

Економічна культура виконує кілька функцій: пізнавальну, прикладну, виховну і т. ін. Нові економічні знання стимулюють критичну переоцінку старих знань та знання тенденцій розвитку суспільства на перспективу. Що стосується прикладної функції економічної культури, то активність суб'єктів економічних відносин багато в чому залежить не тільки від рівня їх економічних знань, але й від умінь застосовувати їх на практиці, тобто від економічного свідомості людей.

Отже, економічна культура виявляє в людині функціональної економічної грамотності, в знанні основ господарської життя не тільки сім'ї, підприємства (фірми), але і всього суспільства в цілому. Економічна культура дозволяє формувати високу якість особистості та економічні мотиви діяльності. Економічні мотиви можуть бути особистими і суспільно значущі. Особисті мотиви безпосередньо пов'язані з потребами людини. Усвідомлені потреби стають провідним мотивом поведінки особистості. Усвідомлення раціональних потреб неможливе без економічної культури суб'єкта.

Однією з головних складових рис економічної культури є людина, яке мислить творчо, швидше і глибше засвоює економічні знання. А з іншого боку, такий працівник здатний більш оперативно і ефективно знаходити виходи з постійно виникають складних економічних ситуацій. Творчість як найважливіший компонент економічної культури супроводжує праці людини будь-якої професії. Творча діяльність може проявлятися в аналізі шляхів поліпшення умов праці та ринків збуту, нових форм організації та оплати праці; вдосконалення засобів праці; в економічному аналізі результатів

праці тощо. Економічна культура будь-якого суб'єкта господарювання повинна включати в себе гуманістичний початок. Це особливо важливо в сфері підприємництва.

Сучасна хвиля реформування економіки України, основу якого становлять ринкові відносини, виявила необхідність формування економічної культури. Економічні реформи, які здійснюються в країні, вимагають залучення активної участі у економічному житті; свідомо економічних знань, які дозволяли б осмислено сприймати події, що відбуваються в країні. Формування нового економічного мислення, економічної свідомості є необхідною умовою суспільства. Сьогодення вимагає переосмислення, фундаментальних основ суспільно-економічного устрою і форм господарювання, формування нової економічної політики. Отже, актуальним стає питання пошуку шляхів формування типу економічного мислення і норм поведінки, що втілюють сучасний рівень економічної культури.

Своєрідність сучасної економічної культури полягає, насамперед, у тому, що вона виступає синтезом матеріально-економічного та духовного життя, визначає цілісність економічної системи, характеризує рівень економічного розвитку особистості, спосіб, форму і результат її творчої життєдіяльності. У всьому світі науково-технічний і соціальний прогрес вимагає формування працівника нового типу, який поєднує в собі професіоналізм, компетентність та професійну мобільність. Із позиції тих соціально-економічних перетворень, які відбуваються в Україні, нагальною потребою є формування певної економічної культури населення.

Таким чином, формування економічної культури передбачає не тільки набуття знань, понять, уявлень про економічні явища, але й засвоєння поведінкових стереотипів, норм, основними орієнтирами для яких є критерії успіху та досягнення відповідного рівня добробуту. Цей аспект економічної культури найбільшою мірою піддається впливу історичного моменту, він модифікується разом з розвитком економічної системи. Формування економічної культури має методологічне значення, оскільки ставить завдання цілеспрямованого впливу на різні покоління людей. Найважливішою передумовою досягнення економічного успіху є визначення змісту економічної культури і шляхів її формування. Вирішення цього питання пов'язано, в першу чергу, із зміною місця і ролі людини в процесі суспільного відтворення, із ставленням до кінцевої мети, що реалізується через цілу систему економічних інтересів і потреб, а також з широким спектром форм їх задоволення.

У сфері економіки, у соціально-економічних відносинах функціонує вся культура. Наприклад, справедливість як загальнокультурна норма знаходить свій прояв у всіх сферах суспільного життя. Таких феноменів культури чимало, зокрема рівність, повага, престиж, солідарність, згода, порядок. Особливе значення для економічної культури мають цінності, які збагачують людей та колективи. До них належать багатство, влада, гроші, майно, капітал, взаємодопомога, кооперація, інтеграція, концентрація, обмін, авторитет та інші.

Важливо усвідомити те, що зміни в економічній культурі відбуваються досить повільно, під впливом різних внутрішніх та зовнішніх факторів. Наприклад, погіршення матеріального стану людини, як правило, негативно впливає на її поведінку. Усі економічні перетворення потребують, з одного боку, пристосування старих інститутів і структур до нових умов існування, з іншого, – поступового застосування нових ідей та підходів, утворення нових інститутів й економічних механізмів. У результаті виникають типові для транзитивного періоду суперечності між змістом і формою нових інститутів. Економічна культура цього періоду теж має суперечливий перехідний характер. Вона вкорінена в багатовікову історію країни, її формування здійснюється в процесі модернізації сучасного суспільства, зламу старої системи централізованого управління економікою, упровадження ринкових моделей господарювання.

Сучасна економічна культура українського суспільства залежить від національних соціально-економічних архетипів, які розглядають як несвідомі культурні структури, як ціннісні колективні уявлення народу, що сформувалися протягом тисячоліть. У кожного народу є деякий економіко-культурний генотип, що успадковується від покоління до покоління й чинить певний вплив на економічні реалії, на відносини індивіда, суспільства та економічної системи.

Численні дослідження свідчать про низку базових взаємопов'язаних особливостей традиційного менталітету українства, серед яких: екзистенційний індивідуалізм, егоцентризм, інтроверсивність (спрямованість психіки на внутрішній світ), ескапізм (прагнення до ілюзорного мрійництва), консерватизм, кордоцентричність, соціальний егалітаризм (прагнення до соціальної рівності), громадочентризм, локальна обмеженість мислення, провінціалізм, загальна аполітичність, анархічність тощо. Саме український індивідуалізм розглядався багатьма дослідниками як основа розвитку ринкових стратегій у країні.

Масова економічна свідомість транзитивного суспільства, з одного боку, відображає процеси деінституціоналізації в країні, а з іншого, – підсилює суперечливість, «розірваність» соціально-економічної практики. В українському суспільстві діють водночас і старі, і нові соціально-економічні інститути, які детермінують подвійні економічні норми. Тобто часто реальні соціально-економічні

практики суттєво відрізняються від чинних правових норм. Ситуація загострюється тим, що старі радянські цінності відкинуті, а нові – цінності демократії та ринкового господарювання – не засвоюються більшістю населення.

Найяскравіше амбівалентність простежується в паралельній орієнтації особистості на взаємовиключні цінності та норми. Людина, наділена амбівалентною свідомістю, здатна декларувати свою прихильність до правопорядку та законності й визнавати можливість порушити закон, якщо це потрібно для справи; підтримувати ідею ринкової економіки і одночасно негативно ставитися до бізнесменів, банкірів, торговців, тих, хто ці реформи здійснює; одночасно виступати за ринкову економіку і тверді ціни.

Феномен амбівалентності масової економічної свідомості є продуктом сучасних політико-культурних та економічних змін у нашій країні, що призвели до соціально-економічної нестабільності. За умов деінституціоналізації амбівалентна свідомість є нормою, що відповідає подвійному й суперечливому інституціональному регулюванню соціально-економічних відносин і поведінки.

Масова економічна культура є важливим фактором оновлення економіки та розвитку трансформаційних процесів. У сучасному українському суспільстві спостерігається дефіцит ринкової культури, який виявляється у відсутності розуміння структури й механізмів ринкової економіки, досвіду участі в роботі ринкових структур, уміння виконувати певні економічні ролі в умовах ринкових реалій. Значна частина населення ще досі перебуває в полоні стереотипів, які перешкоджають вивільненню й зростанню потенціалу вільного економічного розвитку суспільства. Стереотипи масової економічної свідомості представлені на рисунку 1.

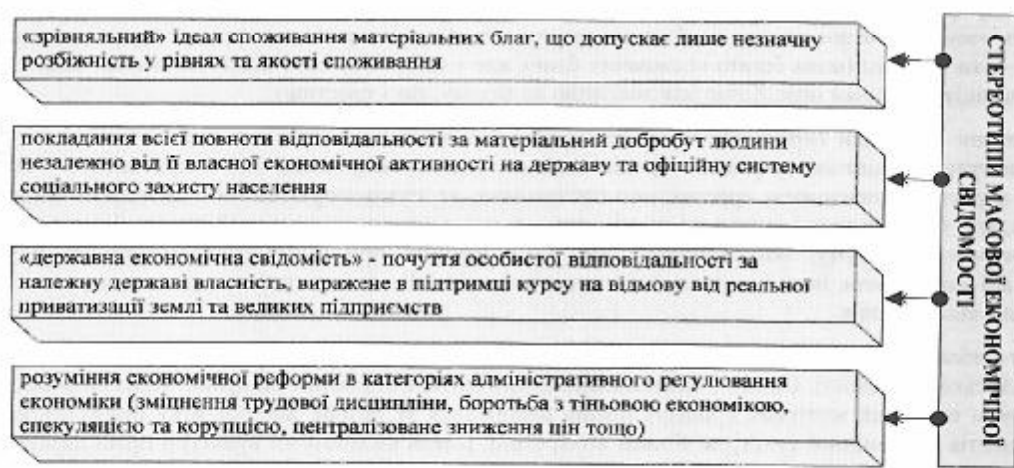

Рис. 1. Стереотипи масової економічної свідомості

Збереження та поширення цих стереотипів гальмує процес модернізації економічної системи та всього суспільства в цілому. Але на тій стадії модернізації, коли в першу чергу постають завдання зміцнення і стабілізації нової економічної системи, її перспективи не можна було б жорстко обумовлювати лише характером притаманної даному суспільству традиційної економічної культури, оскільки ця культура еволюціонує під впливом процесів, що відбуваються в суспільстві. Іншими словами, серед факторів, здатних привести до позитивного розвитку трансформаційного процесу, слід назвати не тільки характеристики «культурного середовища», у якому функціонують економічні інститути нової суспільної системи, а також ефективність сучасних економічних інститутів, рішення, які приймаються на рівні еліт і владних структур і необхідні для забезпечення первинної ефективності цих інститутів.

Отже, в сучасних умовах спостерігається значний науковий інтерес до осмислення такої важливої, а деякою мірою визначальної складової устрою суспільства, як економічна культура, яка впливає на поведінку людей та їх ставлення до різних аспектів економічного життя. Окрім того, економічна культура акумулює і синтезує результати всього попереднього культурного розвитку. При цьому економічна культура може змінюватися відповідно соціально-економічній специфіці її носіїв: їхньому статусу, потребам, інтересам і цілям. Широку варіативність та специфічність економічної культури обумовлює її тип, відмінності між окремими націями, мешканцями різних регіонів. Разом з тим визначальний вплив на формування економічної культури має релігійна приналежність її носіїв, яка формує моральні норми та етичні принципи.

Можна узагальнити, що економічна культура є втіленням історично сформованої індивідуальної та суспільної економічної свідомості, специфічний характер якої визначається біологічними факторами, культурою та іншими особливостями її носіїв.

Економічна культура формується в результаті кристалізації в пам'яті народу багатовікового досвіду господарської діяльності, її організаційних та матеріально-технічних особливостей.

Економічну культуру можна досліджувати в таких аспектах (рис. 2).

Рис. 2. Елементи економічної культури

Цінності, мотиви, норми, зразки економічної поведінки ґрунтуються на принципі раціональної економічної діяльності, яка максимізує поведінку, приймаючи відповідальні рішення, індивід (або колектив) прагне або максимізувати свою вигоду від використання обмежених ресурсів, або мінімізувати витрати ресурсів для досягнення необхідних результатів. Але слід пам'ятати, що для людини важливо не тільки бути багатим (мати багато споживчих благ), але і «зберігати своє обличчя» в очах інших. Тому максимізація поведінки передбачає максимізацію як доходу, так і престижу.

Стереотипи поведінки передбачають уявлення про нормальний бюджет споживача, та тенденції його змін можуть змінюватися у різних народів в різних межах. Наприклад, для американського способу життя характерна психологія престижного споживання, де загальноприйнятим є оновлення споживчих благ, одягу, машини та ін.) виключно по мірі того, як товари виходять з моди. З іншого боку, психологія прожиткового мінімуму, яка характерна для країн Африки, при цьому обсяг споживчих благ, які необхідні для людини, не змінюється. Забезпечуючи свої мінімальні потреби, працівник втрачає інтерес до збільшення доходів.

Норми соціальної взаємодії є важливими, тому що люди по-різному ставляться один до одного в процесі господарської діяльності. Одним з найважливіших елементів є ставлення до праці. Через важливість для підтримки основних життєвих процесів працю виділяється як основа для розвитку інших елементів і компонентів економічної культури. Кожен конкретний рівень економічної культури праці характеризує ставлення людини до людини, людини до природи, індивіда до власних трудових здібностей. Окрім того, як зазначає В. Рошер: «Чим вище культура, тим вище оцінюється праця» [15]. У зв'язку з цим, праця може сприйматися як заняття, яке знищує людину, або як засіб самореалізації особистості. Саймон Г. подав це в такому формулюванні: рутинна поточна діяльність прагне замінити нестандартні стратегічні рішення [16]. З його думкою погоджується К. Замфір, який зазначав, що «безглуздість, абсурдність праці породжує специфічну людську хворобу, навіть, якщо людина отримує матеріальну винагороду. Така праця призводить до деградації людини, порушення її психологічної рівноваги», тобто, «якщо зусилля не має сенсу, то воно спустошує людину» [17, с. 29]. У свою чергу, Ф. Фур'є, причиною негативного ставлення людини до праці є незадовільна соціальна організація праці. На його думку, праця повинна відповідати характеру людини, її бажанням; будь-яка робота, що приносить задоволення, займає незначну кільк, виконується добровільно і відповідає смакам та інтересам людини. Він зазначав, що не бажання та потреби людей повинні пристосовуватися до суспільного устрою, а соціальний устрій повинен бути таким, щоб бажання та потреби людей спрямовувались не на шкоду суспільству, а на його користь [18].

Ставлення до праці та багатства має тісний зв'язок зі стереотипом споживання: або більше працювати і більше споживати, або працювати менше і забезпечувати собі мінімальні потреби. Праця може розумітися як приниження, з одного боку, та як єдиний шлях самореалізації людини – з іншого. В одному випадку праця виступає лише як засіб досягнення мети, а з іншого – як одна із цілей життєдіяльності людини. Тому бажання «присутності на робочому місці» і «трудоголізм» можуть розглядатися як різні варіанти максимізації поведінки. Зароблене працею багатство може сприйматися як позитивно, так і негативно, що, безумовно, впливає на максимізацію поведінки індивіда.

Таким чином, національна економічна культура виступає як симбіоз інтересів, пріоритетів та мотивацій людей, які належать до відповідної національної культури в сфері господарської діяльності, і відображає своєрідність бачення ними своїх економічних відносин та дає людині можливість орієнтуватися в господарському житті, у сучасних економічних реаліях.

Варто зазначити в контексті дослідження економічної культури те, що вона визначає, процвітатимуть країни чи терпітимуть невдачу у своїх прагненнях створити кращі умови для життя своїх громадян. Вона визначають структуру та стимул ініціатив, що приводять фізичні, людські та фінансові ресурси до продуктивної (або непродуктивної) дії.

Основне запитання полягає в тому, чому кілька країн спромоглися створити моральний імунітет до негативних проявів, що забезпечило стимули для економічного зростання та добробуту.

ВИСНОВКИ

Сучасні економічні реалії не можуть бути правильно усвідомлені без урахування особливостей економічної культури. Сьогодні відбуваються фундаментальні зміни в ідеології, у взаємовідносинах між людьми, цінностях, продовжує розвиватися індивідуальність, прагнення до економічної самостійності, пріоритет власних інтересів над суспільними, формуються риси вільного суспільства, змінюються погляди людей на світ, відносини з іншим культурами та народами.

Отже, економічно культурна людина – це людина, яка володіє сучасними економічними знаннями, вміннями, навиками, досвідом, які допомагають їй добре орієнтуватися в існуючих соціально-економічних відносинах та уникати помилок, неправильної економічної поведінки та дій.

У процесі формування нової економічної культури та соціальних механізмів її реалізації необхідно використовувати досвід, нагромаджений країнами розвинутої демократії. Однак при цьому слід уникати сліпого некритичного копіювання. Механічне впровадження нових економічних цінностей неминуче викликати реакцію відторгнення. Таким чином, необхідним є оптимальне поєднання національних традицій і культурних зразків із тим новим потенціалом, який надає інтеграція в глобальному соціоекономічному просторі, а також про темпи, пріоритети, соціальні витрати цього процесу.

Крім того, подальше удосконалення національної економіки України викликає необхідність державного управління економічною культурою для формування і досягнення відповідних загальнонаціональних цілей, політики і стратегії, які є обов'язковими для економічної активності в країні, і сприяють поширенню економічних реформ господарського життя, з одного боку, і збереженню традиційних цінностей, з іншого. Найбільш перспективним напрямком подальших досліджень проблем економічної культури, є пізнання суспільства, у якому ми живемо на основі поєднання різних теорій, а саме: психологічних, соціологічних, антропологічних, та розробка методології вивчення системи національного господарства, його історичної динаміки, дослідження еволюції господарського устрою та його майбутні перспективи в умовах існуючих економічних реалій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Herzberg F. The Motivation to Work / F. Herzberg, B. Mausner, B. Snyderman. — N.Y : John Wiley, 1959. — 157 p.
2. Мак-Клелланд Д. Мотивация человека / Д. Мак-Клелланд. — СПб. : Питер, 2007. — 672 с.
3. Маслоу А. Психология бытия / Абрахам Маслоу. — М. : Рефл-бук, 1997. — 304 с.
4. Печчеи А. Человеческие качества / А. Печчеи. — М. : Прогресс, 1985. — 312 с.
5. Рюттингер Р. Культура предпринимательства / Р. Рюттингер ; [пер. с нем.]. — М. : Экономика, 1992. — 240 с.
6. Хайек Ф. А. Право, законодательство и свобода: современное понимание либеральных принципов справедливости и политики / Фридрих Август фон Хайек ; [пер. с англ. Б. Пинскера и А. Кустарева ; под ред. А. Куряева]. — М. : ИРИСЭН, 2006. — 644 с.
7. Хайне П. Экономический образ мышления / П. Хайне. — М. : Дело, 1993. — 213 с.
8. Заславская Т. И. Социология экономической жизни: очерки теории / Т. И. Заславская, Р. В. Рывкина. — Новосибирск : Наука, 1991. — 446 с.
9. Латов Ю. В. Экономическая ментальность как неформальный институт российской экономики : монография [Электронный ресурс] / Ю. В. Латов, Н. В. Латова // Постсоветский институционализм. — 2005. — С. 347—374. — Режим доступа : http://lukyanenko.at.ua/_ld/1/138.pdf.
10. Радаев В. В. Современные экономико-социологические концепции рынка / В. В. Радаев, М. С. Добрякова // Анализ рынков в современной экономической социологии. — М. : ГУ-ВШЭ, 2007. — С. 21—60.

11. Сталий розвиток промислового регіону: соціальні аспекти : монографія / О. Ф. Новікова, О. І. Амоша, В. П. Антонюк та ін. ; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк, 2012. — 534 с.
12. Геєць В. М. Взаємодія довіри і розвитку / В. М. Геєць // Економічна теорія. — 2002. — № 3. — С. 3—16.
13. Пилипенко Г. М. Економічна ментальність українців та проблеми її діагностики у трансформаційній економіці / Г. М. Пилипенко, Н. І. Литвиненко // Вісник НГУ. — 2009. — № 10. — С. 94—98.
14. Федулова Л. І. Соціальні інновації в системі соціально-економічних відносин / Л. І. Федулова // Український соціум. — 2008. — № 3. — С. 60—75.
15. Афоризми [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://aforizm-pro.ru/?p=4741>.
16. Саймон Г. Теории принятия решений в экономической теории и науке о поведении / Г. Саймон // Теория фирмы. — СПб. : Экономическая школа, 1995. — С. 54—72.
17. Замфир К. Удовлетворенность трудом: мнение социолога / Кэтэлин Замфир ; пер. с рум. ; вступ. ст. А. Д. Мазылу, И. Т. Левыкина. — М. : Политиздат 1987. — 237 с.
18. Фурье Ф. Новый хозяйственный социетарный мир / Ф. Фурье. — 1939. — 367 с.

УДК 336.1

ГРАНИЦЫ УЧАСТИЯ ГОСУДАРСТВА В ЭКОНОМИКЕ

Пилипенко А.Н., д.е.н., профессор

ГВУЗ «Национальный горный университет»

В статье разграничены понятия «сила государства» и «масштаб государственного воздействия на экономику», проанализированы исторические периоды реализации государственного влияния на экономику в роли регулятора и координатора экономической деятельности. Представлены аргументы усиления роли государства на современном этапе развития национальной экономики.

Ключевые слова: неоклассическая модель государства, методики количественного измерения участия государства в экономике, экономические функции государства, масштаб государства, сила государства.

Пилипенко Г.М. МЕЖИ УЧАСТІ ДЕРЖАВИ В ЕКОНОМІЦІ / ДВНЗ «Національний гірничий університет», Україна

У статті розмежовано поняття «сила держави» і «масштаб державного впливу на економіку», проаналізовано історичні періоди реалізації державного впливу на економіку в ролі регулятора і координатора економічної діяльності. Наведено аргументи на користь посилення ролі держави на сучасному етапі розвитку національної економіки.

Ключові слова: неокласична модель держави, методики кількісного виміру участі держави в економіці, економічні функції держави, масштаб держави, сила держави.

Pilipenko A. LIMITS PARTICIPATION IN STATE ECONOMY / PHEI "National Mining University", Ukraine

The article delineated the concept of "power of the state" and "the scale of government influence on the economy," analyzes the historical periods of state influence on the economy as a regulator and coordinator of economic activity. The arguments in favor of strengthening the role of the state at the present stage of development of the national economy.

Key words: neoclassical model state methods of quantitative measurement of state involvement in the economy of the economic functions of the state, the scale of state power of the state.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Споры вокруг проблемы государственного участия в экономике не утихают со времен смены абсолютистских монархий на демократические государства. И если эпоха меркантилизма, классической политэкономии и ранней неоклассики разделила экономистов на сторонников и противников присутствия государства в экономике, то сегодня уже никто не сомневается в его целесообразности для экономического развития. Проблемой становится решение вопроса о том, в каких пределах и формах необходимо использовать государственное вмешательство в сферу рыночного саморегулирования. Для стран постсоветского пространства вопрос о границах государства в экономике приобретает особую актуальность. Информация о размерах государства играет, по мнению большинства экономистов,